

СУФІКСАЦІЯ ЯК ОДИН ЗІ СПОСОБІВ АВТОРСЬКОГО СЛОВОТВОРЕННЯ ПЕТРА ПОЛІЩУКА

А. Ю. Бабенко

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Індивідуальне словотворення – ознака стилю П. Поліщука. Багатий авторський словник письменника засвідчує тонке відчуття ним можливостей рідної мови, здатність видобути із слова найглибинніше. Поштовхом до словотворення в поета є ідейно-художній задум твору, якому воно підпорядковане. Здебільшого поет реалізує продуктивні моделі українського словотвору, проте пошук експресивності спонукає до використання й малопродуктивних типів.

Своєрідність світогляду П. Поліщука та жанрову наповненість його поезії допомагають зрозуміти праці В. Поліщука [3], В. Німчука [2], О. Галаєвої [1], С. Ткаченка [6], В. Шелеста [7].

П. Поліщук – неординарна мовна особистість, яка збагачує рідну мову новотворами, що органічно вписуються в її структуру. Його творчий внесок в українську літературу є дійсно значущим та важливим, а багатство його неологізмів надзвичайно оригінальне. Вони складають велику частину лексики збірок віршів «Май... «Софіївка»... Жасмин...» та «С'est l'amour» («Любов») (425 неолексем); є дуже своєрідними як з погляду семантики, так і щодо словотвору. За частиномовною належністю це переважно 4 центральні лексико-граматичні класи: іменники (204 лексеми), прикметники (66 лексем), дієслова (105 лексем), прислівники (36 лексем), зрідка трапляються займенникові неолексеми (3 одиниці).

За допомогою індивідуально-авторських іменників, прикметників, дієслів, прислівників, займенників П. Поліщук передає складні почуття й переживання, авторське сприйняття предметів, явищ, довкілля. Серед okazіоналізмів переважають іменники, прикметники, дієслова, утворені переважно морфологічним способом словотворення (чиста та змішана афіксація, складання, складання із афіксацією, словоскладання). Периферію okazіональної деривації поета становлять прислівники, утворені зрідка шляхом афіксації та переважно словоскладанням, і складні займенники. Неморфологічне словотворення представлене лексико-синтаксичним способом, за допомогою якого поет утворив 4 прикметники та 1 дієслово.

Вирізнявальною особливістю мовотворчості П. Поліщука є складні іменники, прикметники, дієслова, прислівники і навіть займенники, які стають логічними заміниками словосполучень, порівняльних зворотів і навіть речень. Вони мають порівняно з простими більшу експресивність, пізнавально-якісну силу, значну понятійну й естетичну місткість, збагачують авторську мову, формують її індивідуальність, надають віршам додаткової семантики, а з нею й емоційності, образності, їх вжито для експресивізації вислову, що реалізує задум письменника.

Водночас докладний аналіз словникового складу поезій Петра Поліщука виявляє чимало простих неолексем (*встидатись, підшепочись, запоночіюся, прилюблює, засвіття* та ін.).

Виникнення нових лексем відбувається за участю усіх наявних в українській мові способів словотвору, однак до найпродуктивніших у системі словотворення П. Поліщука належать афіксація, у якій найактивнішу роль відіграє суфіксальний спосіб (43 одиниці).

Серед цих неолексем найчастіше фіксуємо іменники, що виражають абстрактні поняття. Їхньою особливістю є нетипове поєднання твірних основ та суфіксів. Аналізуючи творчість П. Поліщука простежуємо прості іменникові неолексеми, утворені за допомогою суфіксального способу від іменникових та дієслівних твірних основ за допомогою словотворчих суфіксів -інь, -ість, -ин-, -ниц(я), -енн(я), -інн(я), (любовінь, любовіння, жасминниця, більність, переметини, перецвітини, перелюбини, щасливіння тощо): *Намалюю тебе – любовінь...* [5, с. 60]; *А тут, у білім любовінні ночі...* [5, с. 120]; *Але ж – іду. Люблю?.. Втікаю?.. Роман? Любов? Жасминниця?* [5, с. 62]; *Злетілися Пелюстки Всіх жасминів До воріт Мого раю Переметни Перецвітини Перелюбини Зима* [5, с. 105]; *Вкипають губи в біле щасливіння...* [4, с. 145]; *Хтось пив. А хтось рукою помахав. Прощання?.. Втеча?.. Більність* [5, с. 116]; *Зціловую з твоїх колін Свої залюбини* [5, с. 30]; *Поклич мене в нічні недоціловини* [4, с. 54]; *Все далі майські недолюбини* [4, с. 54]; *Погляди. Влюбини. Вжурини. Крах* [4, с. 60]; *В хурделиці пелюсткових одлітин...* [5, с. 50]; *Вкипають губи в біле щасливіння...* [4, с. 145].

Трапляються оригінальні неолексеми від утворених автором ад'єктивованих дієприкметників: *Так гарно було. Сівалось. Торкалось. Чогось. Когось. Недострічалість. Чи недовтікалість Переплелись* [5, с. 108] (*недострічалість* ← *недовтрічалий*; *недовтікалість* ← *недовтікалий*); *Всамітнення. Бездомна загулялість* [5, с. 129] (*загулялість* ← *загулялий*).

Саме в словотворенні іменників великою мірою розкриті креативні можливості автора, відчуття системи мови, її національного колориту. Асоціативні озвучення невичерпні, слово грає всіма відтінками. Для творення абстрактних іменників поет використовує переважно типові для української мови суфікси -ин-, -ість-, -інн(я)-, -ниц(я)-, -інь-, поєднуючи їх із нетиповими для цього словотвірному типу основами чи власними неолексемами.

У творчості Петра Поліщука важливе місце посідає творення дієслів. Автор використовує прості та складні дієслова для увиразнення мовлення, експресивності вияву динамічної ознаки, емоційного відтворення дійсності.

Серед поширених способів творення нових дієслів є й суфіксальний (2 неологізми – *щасливити, журити*): *Навчи мене без тебе щасливити* [4, с. 137] (*щасливити* ← *щасливий*); *Душа щозірки смутком ожива, Тобою дивиться, журіє, дше...* [5, с. 70] (*журити* ← *жура*), однак такі способи непродуктивні.

Прислівникове та займенникове словотворення в поезії П. Поліщука представлене вузько. Проте ці новотвори мають значне емоційне навантаження в поетичних рядках, адже містять неабияку експресію та функціональну значущість.

У творчому доробку письменника фіксуємо 36 одиниць – прислівників, серед яких 6 простих та 30 складних неолексем. Прості прислівники утворені переважно суфіксальним морфологічним способом (5 неолексем): *безлюбно, люблено, недобайдужено, обожеволено, розпробайдуже*.

Отже, мовотворчість П. Поліщука багатогранна, його іменникові, прикметникові, дієслівні, прислівникові та займенникові новотвори є неоцінним скарбом. Авторські неолексеми, утворені суфіксальним способом, вирізняють особливості творення, функціонування, відтінок авторської креативності та смислового навантаження. Такого ефекту поет досягає завдяки нетиповому поєднанню твірних основ та продуктивних для української мови суфіксів.

Список використаної літератури:

1. Галаєва О. «...с'est l'amour» Петра Поліщука: [про творчість Петра Поліщука] / О. Галаєва // Галаєва О. Магія образного слова : дослідж. творч. письменників Черкащини / О. Галаєва. – Черкаси, 2012. – С. 58–62.
2. Німчук В. В. Класичне віршування сучасного поета // Поліщук П. С'est l'amour : тріолети, верлібри. – Умань: ПП Жовтий О. О., 2008. – С. 5–10.
3. Поліщук В. Класично різьблена строфа. Петро Поліщук // Поліщук В. Під прапором неба. – Черкаси, 2000. – С. 123–128.
4. Поліщук П. С'est l'amour : тріолети, верлібри / П. Поліщук. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2008. – 152 с.
5. Поліщук П. МАЙ... «Софіївка» ... ЖАСМИН : поезії / П. Поліщук. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2006. – 176 с.
6. Ткаченко С. Уманський рондельєро (Уманський поет Петро Поліщук) / С. Ткаченко // Дзвін. – 2012. – №7. – С. 133–135.
7. Шелест В. Образні асоціації в поезії Петра Поліщука / В. Шелест // Дивослово. – 1994. – № 2. – С. 11–15.

Науковий керівник: д. філол. н., професор Г. І. Мартинова

НОМІНАЦІЇ ОСІБ ЗА СОЦІАЛЬНИМ СТАНОМ В УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗКАХ

Ю. А. Біленко

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Останнім часом в лінгвістиці загалом і в українському мовознавстві зокрема зростає науковий інтерес до вивчення назви осіб, що складають значну частину словника будь-якої літературної мови. Вибір теми зумовлений потребою пояснити творення української нації, культури й власне імен та номінацій, що несли в собі певні оцінні характеристики, передавали настрої та стан тогочасного життя.

Тема статті є **актуальною**, оскільки назви осіб на матеріалі української усної народної творчості не були предметом окремого дослідження, хоч вони привертали й привертають увагу українських науковців. Зазначене питання знаходить висвітлення не лише в статтях, монографіях, дисертаційних працях, а й у лексикографічній практиці. Крім загальнономовних тлумачних, перекладних, орфографічних, граматичних та інших словників, ця лексика міститься в спеціально створених лексикографічних працях.

У різних аспектах назви осіб досліджували такі науковці, як: І. Я. Франко, М. П. Годована, Л. М. Томіленко, Я. В. Пузиренко. Осіб за професією вивчав В. Бойчук, який звертав увагу на формально-змістові різноманіття похідних утворень назв осіб. Словотвірну категорію назв осіб одним із перших у вітчизняному мовознавстві почав досліджувати І. І. Ковалик. І. Франко в праці «Причинки до української ономастики» порушує проблеми народної антропонімії, наголошуючи на тому, що особові назви є важливим матеріалом як для філолога, що досліджує структуру мови, так і для історика та етнографа.

У передмові до «Словника-довідника назв осіб за видом діяльності» М. П. Годована зауважує, що упродовж останніх десятиріч «... помітним є розширення професійної спеціалізації соціуму у зв'язку з науково-технічним прогресом, розвитком науки, культури, освіти. Тому назріла нагальна потреба в зібранні й систематизації корпусу назв на позначення осіб за видом діяльності для збереження нормативності їх уживання та співвіднесеності з відповідниками в російській мові».